

Natuurverkenning 2011

Verslag van de discussiebijeenkomst Recreatie en natuur

12 april 2011

Planbureau voor de Leefomgeving en LEI, onderdeel van Wageningen UR
Janneke Vader, Marien Borgstein en Ed Dammers

1. Inleiding

Op dinsdag 12 april is in Antropia in Driebergen een discussiemiddag met vertegenwoordigers van de recreatiesector georganiseerd. Het doel van de middag betreft onder andere nieuwe toekomstige mogelijkheden voor recreatie in en nabij natuur te verkennen en de visie van de recreatiesector ten aanzien van natuur en de Natuurverkenning te horen.

Aan deze discussiemiddag namen deel:

- Emile Bruls, Kenniscentrum Recreatie
- Ivo Gelsing, RECRON
- Renske Klunder, Ministerie van EL&I
- Marco Kraal, Sportvisserij Nederland
- Koen Langkemper Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie
- Marieke Nieuwdorp, Stichting Natuurkampeerterreinen
- Elmar Theune, Ministerie van EL&I
- Theo den Toom, Manege den Toom

De deelnemers hebben van tevoren informatie over het project Natuurverkenning ontvangen.

De discussiemiddag werd begeleid door Marien Borgstein (LEI, onderdeel van Wageningen UR). Vanuit het projectteam van de Natuurverkenning namen Ed Dammers (PBL), Petra van Egmond (PBL) en Janneke Vader (PBL/LEI) deel aan de bijeenkomst.

De discussiemiddag had twee plenaire gedeelten en twee groeps gedeelten. In het eerste plenaire gedeelte hebben de deelnemers zich aan elkaar voorgesteld, is het project Natuurverkenning toegelicht en werden het doel en de werkwijze van de middag uitgelegd. Vervolgens gingen de deelnemers in twee groepen uit elkaar om ieder twee Kijkrichtingen (toekomstbeelden) en bijbehorende beleidsstrategieën te bespreken. Dit deden ze aan de hand van een poster waarop de kijkrichting op kaart is weergegeven en de volgende onderdelen zijn samengevat: uitdaging, situatie in 2040, sturingsfilosofie, maatregelen en flankerend beleid. Iedere groep werd begeleid door een lid van het projectteam van de Natuurverkenning. De bijeenkomst werd afgesloten met een plenair gedeelte waarin de belangrijkste resultaten uit de groeps gesprekken werden teruggekoppeld en de vervolgstappen van het project Natuurverkenning werden toegelicht.

Dit verslag geeft een overzicht van de belangrijkste uitkomsten. Achtereenvolgens komen aan de orde: het project Natuurverkenning (2), samenvattingen Kijkrichtingen en beleidsstrategieën natuurverkenning en Resultaten groepsbesprekingen Kijkrichtingen en beleidsstrategieën (3 t/m 5), Afsluiting (6).

Het projectteam van de Natuurverkenning dankt nogmaals de deelnemers van de bijeenkomst voor hun tijd en waardevolle inbreng.

2. Het project Natuurverkenning

Je kunt verschillende dingen willen met de natuur. Het is een plek waar we zeldzame planten- en diersoorten kunnen beschermen. Maar het is ook een plek om te recreëren, te wandelen, te sporten of lekker op een terras een kop koffie te drinken. Natuur is de plek waar water gezuiverd wordt, koolstof wordt opgeslagen, waar het water naartoe kan als het hard heeft geregend en waar hout groeit voor bijvoorbeeld ons papier. En er zijn ook veel mensen die in of nabij de natuur willen wonen. Natuur kun je op verschillende manieren zien. Er zijn verschillende natuurbehoeften. En het natuurbeleid kan verschillende kanten op gaan.

De Natuurverkenning is een scenariostudie die het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) uitvoert. Het PBL verkent in deze studie de plaats van natuur in Nederland en de rol van het natuurbeleid: 'Welke dreigingen en kansen komen er op de natuur af?' en 'Welke natuur zouden we kunnen willen?' en 'Hoe zouden we die natuur kunnen bereiken?'. De Natuurverkenning wordt in opdracht van Kabinet en Tweede kamer gemaakt en daarnaast door verschillende organisaties en ministeries gebruikt als input voor interne discussies en afwegingen ten aanzien van natuur en landschap.

Op dit moment staat het natuurbeleid sterk in het teken van de bezuinigingen die de rijksoverheid doorvoert. Tegelijkertijd heeft de regering behoefte aan een visie op de natuur voor de langere termijn (tot 2040). De Natuurverkenning draagt hier allerlei kennis en inzichten voor aan.

De belangrijkste uitdagingen voor de natuur die de Natuurverkenning meeneemt zijn:

- Verlies aan plant- en diersoorten stoppen;
- Natuurlijke hulpbronnen duurzaam gebruiken;
- Meer natuur om in te recreëren;
- Natuur meer als lust en minder als last.

Voor iedere uitdaging voor de natuur is een kijkrichting (toekomstbeeld) ontwikkeld. De vier kijkrichtingen zijn:

- Vitale Natuur;
- Functionele Natuur;
- Beleefbare Natuur;
- Inpasbare Natuur.

Elke kijkrichting geeft een beeld van de natuur die we in 2040 zouden kunnen willen. Er wordt vervolgens bekeken welke inspanningen er moeten worden geleverd om dit te bereiken (beleidsstrategieën). Hierbij geldt wel dat wat de een wenselijk vindt door de ander onwenselijk kan worden gevonden. Omdat de haalbaarheid mede afhankelijk is van diverse toekomstige ontwikkelingen, zoals economie, bestuurlijke verhoudingen, aanpalend beleid, worden de combinaties van kijkrichting en beleidsstrategieën vervolgens in de context van verschillende toekomstige omgevingen geplaatst.

3. Beleefbare natuur

3.1 Toegestuurde samenvatting van kijkrichting en beleidsstrategie

In 'Beleefbare Natuur' is er eerst een periode waarin de landschappen in ons land verder verrommelen. Daarna groeit de behoefte van mensen aan aantrekkelijke omgevingen om in te wonen, te werken en te recreëren. Zij gaan de schoonheid van natuur en landschap en de rust die zij bieden steeds belangrijker vinden voor hun gezondheid en welzijn. Voor bedrijven worden dit belangrijke redenen om zich in bepaalde regio's en gemeenten te vestigen.

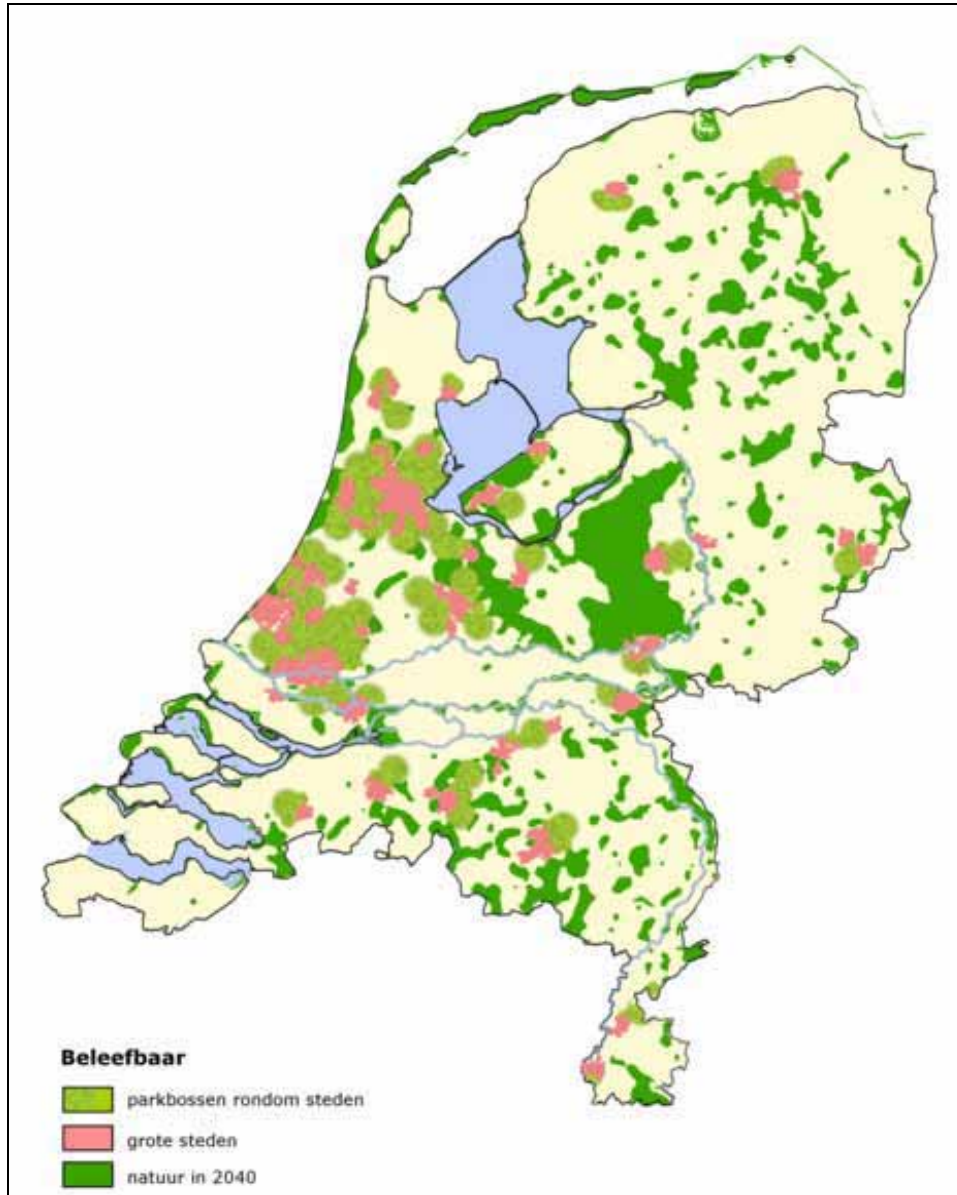
In 2040 zijn er volgens dit scenario veel recreatieterreinen en –plassen bij de steden en veel parken en waterlopen er binnen. Op veel plekken lopen natuur en water door tot in de woonwijken en de wijken door tot in het groen en op het water. Landbouwgebieden zijn toegankelijk voor bewoners en bezoekers en zijn aantrekkelijk door oude en nieuwe landschapselementen. Landgoederen en monumentale boerderijen worden goed onderhouden en als hotels, conferentieoord en cetera gebruikt. Natuur is sterk met wonen, werken en recreëren verbonden en er gelijkwaardig aan.

Provincies voeren de regie over het natuur- en landschapsbeleid. Zij werken veel met gemeenten, waterschappen, boeren, recreatieondernemers en natuur- en milieuorganisaties samen. Het rijk beschermt de natuurgebieden en landschappen die (inter)nationaal belangrijk zijn. De natuurgebieden worden uitgebreid en goed toegankelijk gemaakt voor mensen door paden, kampeermogelijkheden, internetvoorzieningen en dergelijke sterk uit te breiden. Buiten de natuurgebieden realiseren provincies en gemeenten hoogwaardige recreatiegebieden, plassen, parken en waterlopen. Boeren leggen houtwallen, bloemrijke slootkanten en dergelijke aan; bezoekers krijgen recht op overpad. De recreatiesector breidt het aantal vakantieparken, restaurants, hotels en dergelijke sterk uit.

Provinciale en gemeentelijke grondbedrijven en terreinbeheerders kopen grond aan voor nieuwe natuurgebieden, recreatiegebieden en plassen in de nabijheid van de steden. Zij verkopen natuurgebieden die minder aantrekkelijk of bereikbaar zijn. De aankoop gebeurt waar mogelijk op basis van vrijwilligheid, maar waar nodig via onteigening. De financiering gebeurt via regionale fondsen, die onder andere worden gevuld met overheidssubsidies, bijdragen van projectontwikkelaars in ruil voor het recht om te bouwen en een hogere toeristenbelasting.

Het ruimtelijke beleid staat toe dat er op meer plekken in het groen en aan het water wordt gebouwd als dit zorgvuldig gebeurt. Regionale en lokale welstandscommissies zien hierop toe. In en rond de natuurgebieden zijn de milieu- en waternormen alleen nog gericht op de bescherming van planten en dieren die mensen aanspreken; daarbuiten zijn de normen soepeler en meer op mensen gericht, bijvoorbeeld op de kwaliteit van het zwemwater.

Kaartbeeld van Beleefbare Natuur

3.2 *Wat roept het beeld op?*

Recreatie en vrijetijdsbesteding is inherent verbonden aan natuur. Zij horen bij de natuurlijke omgeving. Recreatie en natuur zijn onlosmakelijk verbonden en wederzijds afhankelijk. Het is goed dat er specifieke aandacht is voor recreatie in de Natuurverkenning. 'De kijkrichting Beleefbare Natuur heeft iets wervends.'

Bereikbaarheid

Voor het oplossen van recreatietekort hoef je helemaal niet zoveel nieuwe gebieden aan te kopen en te ontwikkelen als op het kaartbeeld aangegeven. Beleefbare natuur hoeft dan ook niet duur te zijn, zoals verkenning nu beweert. Er hoeft namelijk niet overal parknatuur bij te komen. De uitdaging ligt hem vooral in de bereikbaarheid, toegankelijkheid en infrastructuur van en in natuur. Goede verbindingen zijn het aanknopingspunt. Zoek de uitdaging om de infrastructuur dusdanig in te richten/aan te leggen, zodat mooie plekken bereikbaar worden, uitnodigend zijn en reistijd wordt verkort. Als je aan recreatie denkt, moet je tegelijkertijd ook aan mobiliteit denken. Dat geldt zowel voor de recreatie dichtbij, zoals het ommetje bij huis, als voor verder weg, de dagrecreatie. Kijk daarbij in eerste instantie naar kansen die bestaande infrastructuur biedt. Men wil vanuit huis graag een ommetje kunnen maken. Daar zijn onder andere

veilige bermen, klompenpaden etc. voor nodig. Dit vraagt vooral om aanpassing van bestaande infrastructuur en het toegankelijk maken van het landelijk gebied, want natuurbeleving betreft ook vooral beleving van het agrarisch landschap.

Toegankelijkheid

Het gaat daarnaast ook om toegankelijkheid van natuurgebieden. Deze kan beter, zowel in fysieke als in sociale zin. Daarbij gaat het enerzijds om betere toegankelijkheid en bereikbaarheid in de vorm van (meer) paden en ingangen. Anderzijds gaat het om de sociale toegankelijkheid. In Denemarken staat onder het Natura 2000-bord: Welkom. 'In Nederland krijg je niet het gevoel dat je welkom bent in Natura 2000, eerder andersom; wegwezen.' Starre invloeden van Natura 2000 hebben invloed op hoe er over natuur wordt gedacht.

Extra natuur bij de stad

Er is wel behoefte aan extra natuur bij de steden: liefst natuur de stad in, zoals in zoveel buitenlandse steden het geval is, bijvoorbeeld in de vorm van stadsparken, lanen, etc. Dat verlicht ook de druk elders, want dan hoeft de stad niet te verhuizen om te recreëren.

Natuur in den brede zin

Over wat natuur is, kunnen de meningen uiteen lopen. Park, Natura 2000, EHS, cultuurlandschap/productielandschap: alles is natuur en wordt als natuur beleefd. Voor veel mensen heeft natuur vooral een decorfunctie. Ook mensen die niet in ecologische zin geïnteresseerd zijn in natuur, komen in de natuur en genieten ervan. Daarom moet je de juiste referentiebeelden die passen binnen de Nederlandse context hanteren: natuur die past bij een dichtbevolkt land. Daarin neemt het agrarisch cultuurlandschap een belangrijke plek in. Dit wordt door veel Nederlanders als natuur gezien en gewaardeerd. In Nederland moet je 'geen grootschalige Poolse natuur' willen. Maar er is wel er ruimte nodig voor natuurlijke processen.

3.3 Sturingsfilosofie en maatregelen

Landbouw

Landbouw speelt bij belevingsnatuur een belangrijke rol. Zoals eerder al genoemd, wordt het agrarisch cultuurlandschap ook door veel mensen als natuur gezien en hoog gewaardeerd. De toekomst van de landbouw is volgens de deelnemers onzeker. Er zijn deelnemers die denken dat er in 2040 helemaal geen productielandbouw meer in Nederland zal zijn. Als dat het geval zou zijn, moet je vanuit belevingsoogpunt de landbouw in de benen houden. Verbreding kan daaraan bijdragen. Maar daar moet wel de fysieke en planologische ruimte voor worden toegestaan. Daarbij gaat het niet alleen om landbouw op afstand van de stad, maar ook om landbouw in en om de stad; stadlandbouw. Betrek landbouw bij de stad, betrek de stad bij de landbouw en zet in op streekproducten.

Bereikbaarheid

Natuur bereikbaar maken, betekent niet alleen dat er natuur bij de bevolkingsconcentraties moet worden ontwikkeld. Het kan ook betekenen dat je de reistijd tot natuur verkort. Daarbij kun je bijvoorbeeld denken aan toegang via parkeerplaatsen langs de snelweg. Er lopen wegen door en langs natuurgebieden. Bij benzinstations en parkeerplaatsen kun je toegangspoorten maken die uitnodigen voor zowel een lang als kort bezoek en ook de druk op de andere toegangen kunnen doen afnemen. Denk ook aan betere ov-verbindingen naar natuurgebieden.

Waterschappen

Waterschappen hebben een belangrijke potentiële rol in recreatief medegebruik. Daarbij kun je denken aan aanleg van kanoroutes en wandelpaden langs het water. Het kan dan om de fysieke aanleg gaan, maar ook om de toestemming tot de aanleg en het onderhoud. Het komt nog wel eens voor dat waterschappen aanleg en onderhoud niet uit handen willen geven en het in eigen beheer te duur vinden. Het is dan vooral een kwestie

van vertrouwen. De rol van recreatief medegebruik wordt nog maar weinig ingevuld door de waterschappen, maar er zit wel ontwikkeling in.

Provincies en gemeenten

Beleefbare natuur moet je vooral vanuit provincies en gemeentes uitrollen. Dat zijn de overheidslagen die weten wat er in een gebied speelt, wie er woont, waar behoefte aan is en waar knelpunten en kansen liggen. Daarbij wordt wel benadrukt dat gemeentes meer oog moeten hebben voor het gebied buiten de bebouwde kom en er wordt de waarschuwing gegeven dat er ook weer niet te veel taken en verantwoordelijkheden bij gemeenten moeten komen te liggen, want op gemeentelijk niveau is niet altijd de benodigde kennis, kunde en menskracht beschikbaar. Op gemeentelijk niveau moet het vooral om uitvoering gaan, beleidsontwikkeling op hoofdlijnen (zoals provinciale hoofdstructuur, etc.) bij provincie en uitwerking ervan door beide lagen.

Rijk en wet- en regelgeving

Van het Rijk worden vooral kaders verwacht: wat mag wel, wat mag niet, onder welke voorwaarden, waar, door wie, etc. Ten aanzien van natuur blijft generiek beleid altijd noodzakelijk, zoals wet- en regelgeving. Natuurbeschermingsrecht moet overeind blijven, maar kan meer stimulerend en faciliterend worden. Daag bijvoorbeeld ondernemers uit om met bedrijfsnatuurplannen te komen. Veel recreatiebedrijven willen natuur binnen/bij het eigen bedrijf ontwikkelen, maar doen dat niet omdat ze bang zijn dat het hun ontwikkelingsmogelijkheden in de toekomst belemmert. Als zich eenmaal beschermde soorten ergens vestigen/ontwikkelen dan mogen ze, in het kader van de Flora- en Faunawet niet meer worden aangetast. Want als er eenmaal natuur is, mag het niet meer worden aangetast. Voor recreatie zou je in de maatregelensfeer kunnen denken zoals die nu voor tijdelijke natuur op industrieterreinen geldt. Dat kan ook op recreatiebedrijven, maar vraagt om flexibiliteit. Je laat nu veel hectares aan potentiële natuur liggen.

Verder wordt er ook gesproken over wat maatschappelijk verantwoordelijk en passend is binnen de Nederlandse maatschappij. 'Is het verantwoord om ieder jaar 700.000 euro aan de hamster uit te geven?' Daar komt bij dat natuurbeleid geen mono-beleid is. Bij natuurbeleid moet je je altijd afvragen, wat het betekent voor mensen. Er wordt nu te veel gefocust op intrinsieke waarden, terwijl er behoefte is aan een mens-inclusief Natuurbeleid

Rol van der recreatiesector en andere sectoren

De recreatiesector wil geen klankbord zijn, maar een volwaardig partner in beleidsvorming en in beleidsuitvoering. Dat betekent ook dat je verantwoordelijkheid krijgt, bijvoorbeeld bij natuur- en landschapsontwikkeling en –beheer, bij gastheerschap, etc. Als je mensen betreft bij planontwikkeling, dan willen mensen ook meewerken aan uitvoering en beheer. Maar dan moet je er als overheid/terrein beherende organisatie wel vertrouwen in hebben.

Ecologische Hoofdstructuur

Er wordt ingegaan op de EHS. Het gedachtegoed van de EHS is goed. De uitdaging is om de EHS te revitaliseren. Dat kan volgens een deelnemer door aan de randen hoogwaardige woningbouw te realiseren en dat voor de financiering van natuurontwikkeling en –beheer in te zetten. Als je rood met groen op een slimme manier combineert, dan hoeft natuur niet duur te zijn. Hier omheen ontstaat wel een discussie, want er worden ook vraagtekens geplaatst bij de suggestie om de EHS door middel van woningbouw te financieren.

3.4 Flankerend beleid

Werken in natuur

Het verkokerde denken is een probleem, vooral bij overheden. Er wordt nog veel vanuit het eigen perspectief gedacht. Dat komt het natuurbeleid niet ten goede. Als voorbeeld

wordt de welstandscommissie genoemd. Beleefbare natuur heeft baat bij meer integraliteit.

3.5 2040: een andere manier van leven

We moeten eraan denken dat 2040 nog erg ver weg is. Er zal veel veranderd zijn tegen die tijd. Vooral ten aanzien van levenswijze, indeling van tijd en waar men wat doet. Waarschijnlijk zullen werken en vrije tijd in de toekomst meer vervloeien en zal het onderscheid in tijd en plek steeds minder duidelijk worden. Er worden meer dingen tegelijkertijd gedaan. Je ziet dat nu al bij kinderen. Zij leven anders dan vroeger en leven in een andere wereld dan volwassenen. Kinderen blijven waarschijnlijk wel behoefte houden aan natuur. Gebondenheid met natuur is een kracht die blijft. Maar je moet je daarbij wel afvragen hoe jongeren straks tegen natuur aankijken? De jeugd moet in staat kunnen zijn om straks van natuur te kunnen genieten. Het kan zijn dat dat niet vanzelf gaat. Je kunt niet vanuit het huidige perspectief naar de toekomst kijken. Er wordt aangeraden om jongeren bij de Natuurverkenning te betrekken.

Er wordt tot nu toe vaak aan scholen gedacht om jeugd met natuur in contact te brengen. Het kan ook om andere manieren. Via de ouders, via hobby's als paardrijden en vissen. Er is bij kinderen de behoefte om iets ' echts ' te doen in/met natuur en dieren. Er zijn bijvoorbeeld 600.000 kinderen die vissen.

4. Inpasbare natuur

4.1 Toegestuurde samenvatting van kijkrichting en beleidsstrategie

Binnen 'Inpasbare Natuur' is er in ons land de komende dertig jaar vooral aandacht voor het herstel en de verdere groei van de economie; de aandacht voor natuur en landschap neemt af. Natuur mag geen belemmeringen meer opleveren voor de aanleg van nieuwe woonwijken en wegen. Recreatieondernemers moeten hun bedrijven kunnen uitbreiden en nieuwe activiteiten kunnen beginnen, ook in natuurgebieden. Op deze manier kan er geld met natuur worden verdiend.

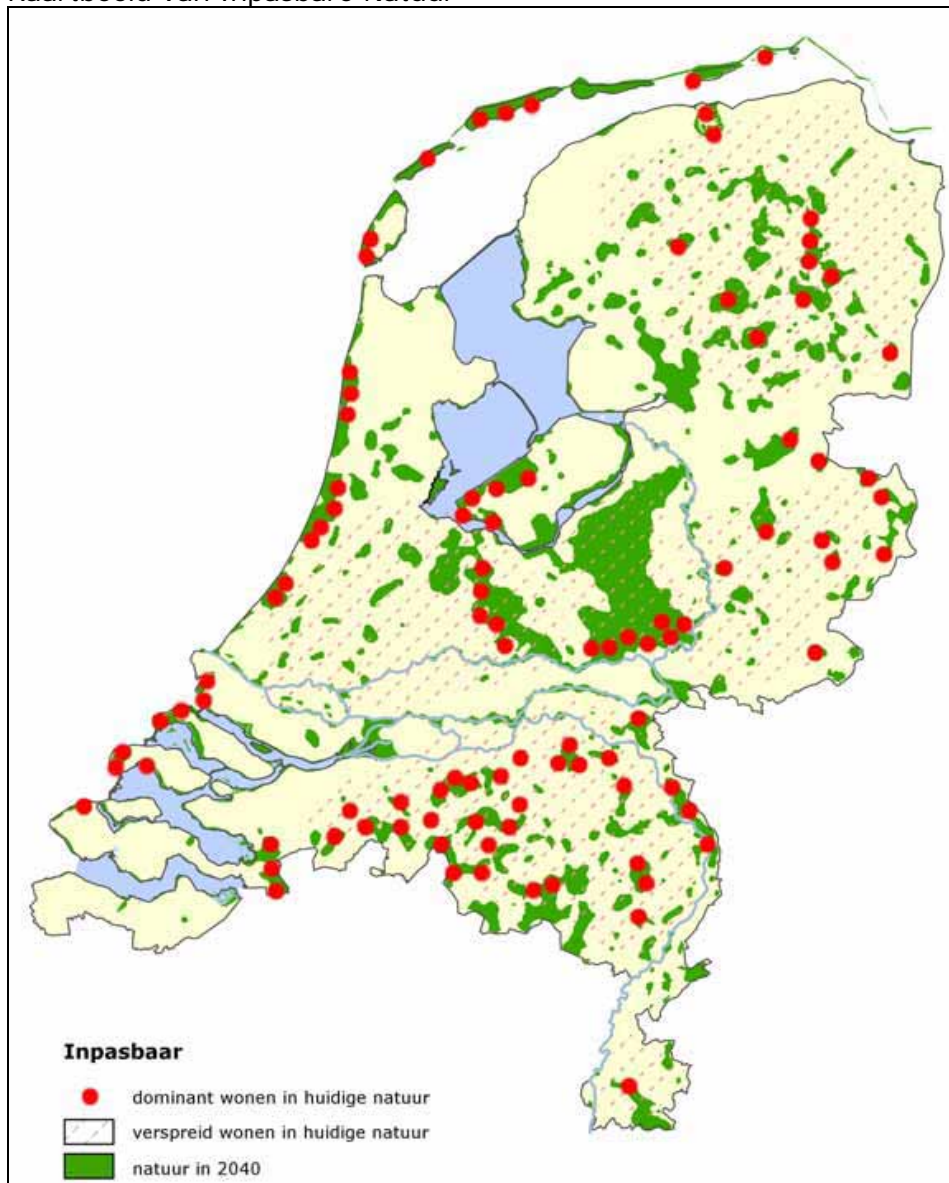
Volgens dit scenario wordt er veel natuur prijsgegeven aan de landbouw, de woningbouw en recreatiebedrijven. Daardoor zijn er in 2040 nog maar weinig grote natuurgebieden. Sommige delen van deze gebieden worden gebruikt om in te wonen of te werken; andere delen voor verblijfsrecreatie of festivals. In de steden zijn er veel kleine groenstroken en parken, waar activiteiten worden georganiseerd. Natuur is sterk met wonen, werken en recreëren verweven, maar is er ondergeschikt aan.

Deze situatie wordt bereikt doordat de overheid zich grotendeels uit het natuurbeleid terugtrekt en veel initiatieven aan de markt laat. Recreatieondernemers werken onder andere samen met boeren, natuur- en milieuorganisaties en gemeenten. Marktpartijen ontwikkelen veel groene woon-, werk- en/of recreatiegebieden.

De (geprivatiseerde) terreinbeheerders verkopen (delen van) natuurgebieden om het beheer in andere natuurgebieden te betalen. Boeren, recreatieondernemers en projectontwikkelaars kopen juist grond aan om bedrijven te vestigen of uit te breiden. Terreinbeheerders kopen op kleine schaal grond aan voor natuur. Dit gebeurt alleen op basis van vrijwilligheid. De financiering van groene woon-, werken/ of recreatiegebieden gebeurt voornamelijk door de ondernemers. Soms dragen gemeenten bij via lokale heffingen, zoals een hogere onroerendgoedbelasting.

Het ruimtelijk, milieu- en waterbeleid wordt vergaand versoepeld. Er worden weinig beperkingen meer opgelegd aan de bouw van woningen, wegen of recreatieterreinen in het groen. De milieunormen worden op de volksgezondheid gericht en niet langer op de bescherming van planten en dieren. Er worden nauwelijks maatregelen meer genomen om de verdroging van de natuur tegen te gaan.

Kaartbeeld van Inpasbare Natuur

4.2 Wat roept het beeld op?

In deze kijkrichting wordt natuur aan de markt overgelaten. De deelnemers vragen zich af of je natuur wel kunt kapitaliseren. Dat kan alleen als je marktwerking kunt organiseren, maar dat kan waarschijnlijk niet en daarom is een (rijks)overheid nodig die zorg draagt voor natuur als collectief goed. Er zijn wel veel pogingen gedaan om natuur waarde te geven. Hoewel de filosofie erachter legitiem is, pakt het in de praktijk niet uit zoals het zou moeten. Er zijn maar weinig private partijen die investeren in natuur en voor de bescherming ervan zorgen.

De deelnemers vinden de kijkrichting moeilijk te bespreken, want ze vinden het een negatief scenario, zonder uitdagingen. De groep gelooft niet in deze kijkrichting. De kijkrichting legt wel de scherpe kantjes van het huidige natuurbeleid bloot. Maar er wordt te makkelijk en algemeen mee omgegaan. Haal overall **te** weg en je kunt over de kijkrichting gaan nadenken.

4.3 Sturingsfilosofie en maatregelen

In aansluiting op het hiervoor gezegde is het bijvoorbeeld nodig de overregulering van het natuurbeleid terug te draaien richting een normaal menselijk niveau van wet- en regelgeving. In de **geest van de wet**, in plaats van naar de letter de wet. Onderzoek voor een passende beoordeling moet bijvoorbeeld veel te gedetailleerd, een ritje op een paard door het bos moet kunnen, een boswachter moet ook gastheer zijn in plaats van alleen beschermheer, een bouwinitiatief moet niet worden stilgelegd omdat er één vleermuis zit. Het voorzorgsprincipe gooit de zaak nu op slot. Er is vanuit ecologisch oogpunt meer mogelijk dan er nu wordt toegestaan, bijvoorbeeld ten aanzien van recreatie in natuur. Het herstelvermogen van de natuur is behoorlijk groot. Als je meer toestaat, is er ook kans op natuurontwikkeling door particulieren/private ondernemers. Denk aan ontwikkeling van landgoederen of als recreatieondernemers mogen uitbreiden, zullen ze ook eerder geneigd zijn om in landschap en natuur te investeren.

Ga terug naar het motto Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur. Ga meer in de richting van **ja, mits**. Kijk naar het integrale en de kansen die er liggen. Er zijn combinatiemogelijkheden van elementen uit beleefbare en inpasbare natuur. Bouwen in of bij natuur kan ook bijdragen aan draagvlakontwikkeling. Als je een mooie wijk tegen een natuurgebied aanbouwt, dan creëer je vanzelf draagvlak bij de bewoners om het gebied te beschermen. Denk ook aan combinaties met recreatie en zorg.

Rollen en samenwerking

Natuur kan een commercieel belang hebben, maar heeft ook een sociaal belang. Het zorgt onder andere voor welbevinden van mensen. Stel als overheid (wettelijke en toetsings-) kaders (ook in het kader van kosteneffectiviteit, uitvoerbaarheid, inhoud, belemmeringen) voor ondernemers en leg de verantwoordelijkheid verder bij hen. Handhaving kan zowel door de overheid als particulieren gebeuren. De vrijetijdssector heeft belang bij een aantrekkelijke groene omgeving. Maak de recreatiesector volwaardig partner bij natuurbeleidsvorming en –uitvoering. Er zijn kansen voor partnerschappen tussen bouwondernemingen en recreatieondernemingen, bijvoorbeeld in het kader van ontwikkeling van recreatiewoningen. Tevens zijn er zijn kansen voor partnerschappen tussen recreatieondernemingen en natuurorganisaties. Over het algemeen zitten ze nog niet op één lijn. Recreatieondernemers kijken wel al met natuurorganisaties samen naar zoneringsoplossingen en hotspots. Er zijn mogelijkheden om samen toeristische producten te ontwikkelen, zoals excursies.

Overheid

Naar een kleine overheid, met veel kennis en in staat om goede wet- en regelgeving te maken die toetsbaar is.

5. Vitale natuur

5.1 *Toegestuurde samenvatting van kijkrichting en beleidsstrategie*

In Vitale Natuur groeit, na een periode waarin wereldwijd steeds meer plant- en diersoorten verdwijnen, het besef dat een offensief moet worden ingezet om deze trend te stoppen. Er worden ambitieuze internationale afspraken gemaakt. In ons land wint de opvatting terrein dat de natuur er niet alleen voor de mens is, maar ook omwille van zichzelf. Vooral kwetsbare soorten waarvoor ons land een bijzondere betekenis heeft, zoals trekvogels, dienen beschermd te worden.

In 2040 zijn er veel grote natuurgebieden waarin kwetsbare soorten kunnen overleven en waarin er ruimte is voor natuurlijke processen, zoals verstuingen en overstromingen. Het gaat vooral om de kust, moerassen, rivieren en stuwwallen (de Veluwe). De natuurgebieden zijn met elkaar en met de natuur in de buurlanden verbonden. Rivieren en beken kunnen voor een groot deel meanderen en verschillende zoet-zoutovergangen zijn hersteld. De natuur is weinig verweven met andere vormen van ruimtegebruik. Gebruik van de natuur, bijvoorbeeld voor recreatie, is alleen mogelijk als dit niet ten koste van plant- en diersoorten gaat.

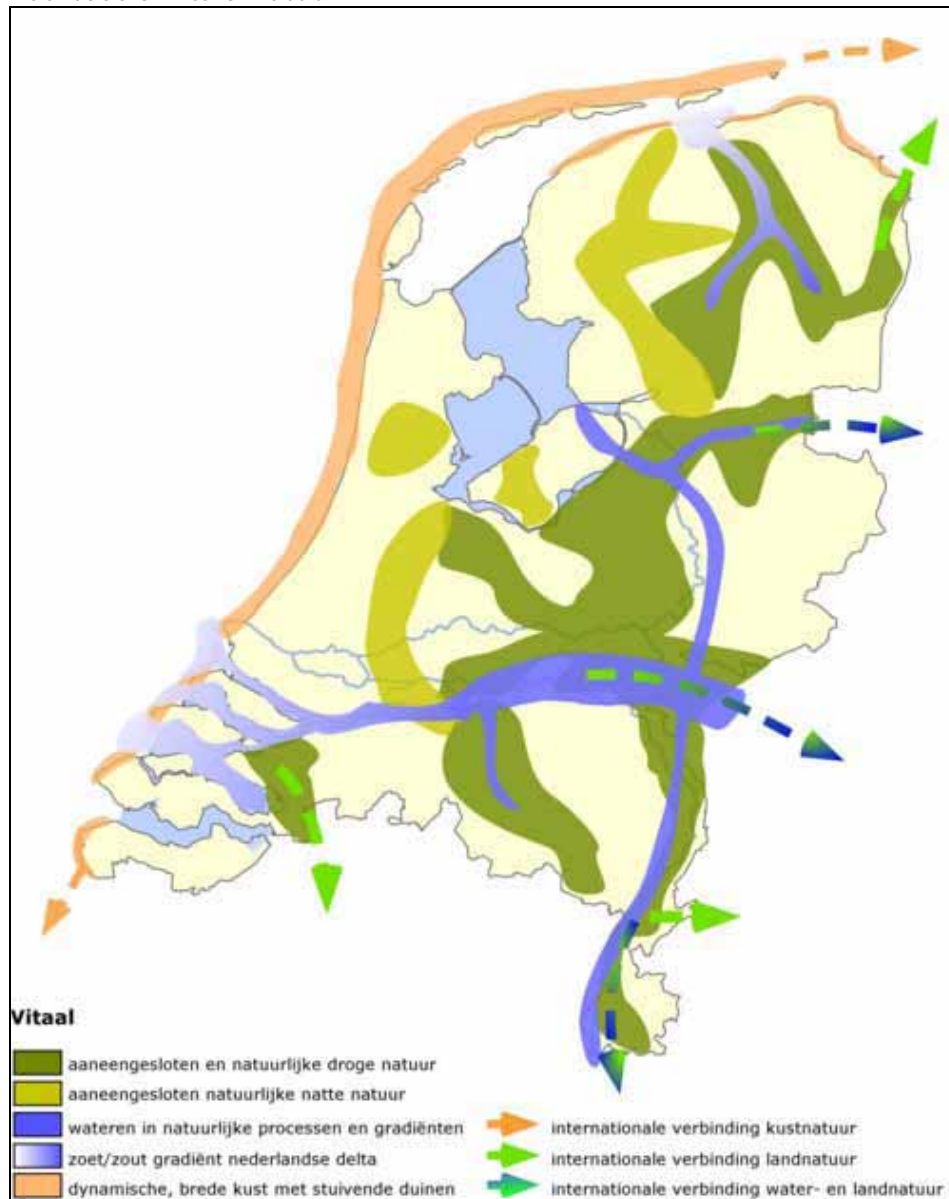
De opvatting wint terrein dat de natuur in ons dichtbevolkte land het zonder overheidsingrijpen steeds aflegt tegen landbouw en verstedelijking. De rijksoverheid geeft voorrang aan grootschalige natuurgebieden (nationale parken) en stelt daar middelen voor beschikbaar; de provincies nemen het initiatief bij de uitvoering. Hierbij werken zij samen met maatschappelijke organisaties en recreatie- en andere bedrijven. De natuurgebieden worden vergroot en met elkaar verbonden. Buiten de natuurgebieden wordt er veel vrijheid gegeven aan landbouw, recreatie, aanleg van woonwijken en dergelijke.

Geregionaliseerde grondbedrijven kopen grond aan voor de grote natuurgebieden en de verbindingen. Zij worden hierbij aangestuurd door het rijk. Natuurgebieden die niet belangrijk zijn voor plant- en diersoorten worden verkocht. Verwerving met zachte hand (ruime schadeloosstelling) gaat geregeld gepaard met harde hand (onteigening). De financiering gebeurt voornamelijk via grootschalige en investeringsprogramma's van het rijk waarin investeringen voor natuur en infrastructuur en tegen de effecten van klimaatverandering worden gecombineerd. Daarnaast is er financiering via het nationale groenfonds.

Het ruimtelijke beleid is er onder andere op gericht de nationale parken te vrijwaren van menselijke activiteiten die de diversiteit aan plant- en diersoorten bedreigen. Voor deze gebieden geldt een streng regime. Bij andere natuurgebieden is dit niet het geval. En waar menselijke activiteiten geen bedreiging vormen voor de natuur gelden weinig

beperkingen. In en rond de nationale parken gelden strenge milieu- en waternormen gericht op de bescherming van soorten. De grote omvang van de gebieden maakt dat dit vrij gemakkelijk is. Buiten deze gebieden zijn de normen gericht op de volksgezondheid.

Kaartbeeld Vitale Natuur

5.2 Wat roept het beeld op?

Dit scenario biedt allerlei kansen voor de recreatiesector. Grote natuurgebieden bieden namelijk allerlei mogelijkheden voor natuurbeleving. In deze gebieden kunnen bijvoorbeeld spannende safari's worden georganiseerd. De terreinbeheerders zouden het recht om safari's te organiseren kunnen verkopen. Dit zou bijvoorbeeld kunnen gebeuren door een gebied in concessie te geven. Op deze manier kan de recreatie bijdragen aan de financiering van de natuur. Daarnaast kunnen er ook mogelijkheden voor wandelen, paardrijden en dergelijke worden geboden. Door paardrijden in het hele gebied toe te staan en gedragsregels af te spreken blijft de overlast voor planten en dieren beperkt. De recreatie zou kunnen worden gezoneerd. Hoe verder je in het natuurgebied komt, hoe minder mensen er worden toegestaan.

Naast recreatie zijn er ook veel andere functies die niet strijdig zijn met vitale natuur. Juist omdat de gebieden groot zijn kan de natuur veel hebben. Dat geldt vooral voor de

randen van de natuurgebieden. Hier zou meer koppeling van natuur met cultuur kunnen zijn, bijvoorbeeld via horeca en vakantiewoningen.

Het beeld dat dit scenario oproept is dat de natuur uit de (Rand)stad verdwijnt. De vraag is of dit ook de bedoeling is. Hier zou nog naar gekeken kunnen worden. Daarnaast valt op dat de natuurgebieden niet in de krimpende regio's van ons land liggen. De vraag is of juist in deze regio's geen mogelijkheden voor vitale natuur zijn. Bij dit scenario zijn de ecologische mogelijkheden als vertrekpunt genomen, maar dit neemt niet weg dat het interessant zou zijn om te kijken welke mogelijkheden de krimpregio's bieden.

5.3 Sturingsfilosofie en maatregelen

Nationale parken

Nationale parken spelen een belangrijke rol in dit scenario. In Nederland zijn nationale parken eigenlijk niet nationaal. Daarvoor zijn ze te kleinschalig (de Utrechtse Heuvelrug bijvoorbeeld is te klein). Bovendien zijn er veel verschillende eigenaars en beheerders. Door de gebieden bij een nationale trust onder te brengen zouden de aankoop en het beheer vereenvoudigd kunnen worden. In het buitenland komen verschillende constructies voor. In Engeland zijn er nationale parkautoriteiten, waarin verschillende eigenaars samenwerken. De autoriteit kan de eigenaars wel zaken opleggen, zoals bepaalde vormen van beheer. In de Verenigde Staten is er een nationale dienst.

In Engeland gaat het om grote gebieden, waarin ook ruimte is voor economische activiteiten. Grote bedrijven kunnen zich aan de rand van een gebied vestigen en kleine bedrijven die weinig bebouwing vragen erin. Belangrijk is om eisen te stellen aan de bedrijven, zoals meebetalen en meedoen met het concept Nationaal Park. Belangrijk is dat de eigenaar commitment toont. Daarnaast is het belangrijk om goede financieringsconstructies en marketingconcepten te bedenken.

Een nationaal park is van ons allemaal. Het moet dan ook iets zijn waar mensen trots op zijn. Het gaat erom dat er een positief imago wordt gecreëerd. Educatie speelt hierbij ook een belangrijke rol. Leerlingen zouden op school moeten leren wat de nationale parken zijn, vergelijkbaar met het leren van de namen en de ligging van de provincies.

Gedragsregels zijn eveneens belangrijk. Zo is er voor natuurkampeerterreinen een natuurkampeerkaart nodig. Dit bevordert dat de recreatieondernemers en kampeerders zich bewust zijn van de regels. Een zelfde aanpak zou bij andere recreatieactiviteiten kunnen worden gehanteerd. Zo zou bij paardrijden het ruiterbewijs moeten worden gecontroleerd en aan een WA-verzekering moeten worden gekoppeld (biedt snelle afhandeling van schadeclaims).

Verder kan er het beheerstype worden gestuurd. Het type beheer legt namelijk al veel vast. De grootschalige natuurgebieden in dit scenario vergen minder beheer dan voor de Natura 2000-gebieden nodig is. Daarom zijn de beheerskosten per hectare veel lager. Het beheer is ook meer gericht op dynamische natuur dan in Natura 2000-gebieden het geval is en is minder conserverend.

Infrastructuur

In Nederland is er een dicht netwerk aan infrastructuur, ook bij en in natuurgebieden. Het weghalen van infrastructuur uit natuurgebieden blijkt in de praktijk moeilijk en kostbaar te zijn. Een alternatief is dat er snelheidsbeperkende maatregelen worden genomen, zoals verkeersdrempels en ander obstakels. In het buitenland gebeurt dit ook in bepaalde nationale parken. Er worden ecoducten gerealiseerd. Deze zouden ruim moeten worden opgezet, zodat ze ook toegankelijk zijn voor recreanten. Dieren hoeven hier niet door gestoord te worden, omdat zij er voornamelijk 's avonds en 's nachts gebruik van maken. Bovendien kunnen er natuurlijke afschermingen worden gemaakt.

De toegankelijkheid en de bereikbaarheid van de natuurgebieden is een belangrijk issue. Het gaat er vooral om dat het gemotoriseerde verkeer wordt teruggebracht zonder de bereikbaarheid wordt beperkt. Automobilisten zouden vanaf de snelweg meteen de natuurgebieden moeten kunnen inrijden. Daar zouden dan voldoende parkeerplaatsen moeten zijn. Het autoverkeer in de natuurgebieden zou dan afnemen, omdat er minder in de gebieden hoeft te worden gereden. Bij het Henschotermeer gebeurt dit al. In de VS rijden er bussen in de nationale parken, maar dit vergt een grootschalige organisatie.

De infrastructuur voor de verschillende soorten recreatie in de natuurgebieden zou meer moeten samengaan. De paden om te paardrijden, racefietsen, fietsen en wandelen zouden best kunnen worden samengevoegd. Daarvoor is het wel nodig dat de verschillende recreanten zich bewust zijn van de andere recreanten en dat zij gedragsregels in acht nemen, zodat zij geen of minder overlast voor elkaar veroorzaken.

Overheid

In de sturingsfilosofie van dit scenario is een belangrijke rol voor de rijksoverheid weggelegd. Belangrijk is dat het rijk algemene kaders stelt, bijvoorbeeld door aan te geven waar de grote natuurgebieden dienen te worden gerealiseerd en wat voor soorten natuur zich daar zou moeten gaan ontwikkelen. Het rijk dient niet te veel regels op te leggen. Eveneens belangrijk is dat groen naar de mensen wordt gebracht. Op deze manier worden kinderen enthousiast gemaakt voor de natuur en wordt er draagvlak voor de toekomst gecreëerd.

Bijdrage recreatiesector

De recreatiesector kan een belangrijke bijdrage leveren aan de realisering van dit scenario door veel meer te gaan samenwerken. Belangrijk is dat er op het niveau van de nationale parken arrangement worden geboden, waarbij restaurants samenwerken met maneges, kampeerterrinen en dergelijke. De nationale parkautoriteit zou met het oog hierop verschillende ondernemers aan elkaar kunnen koppelen. De vraag die zich hierbij voordoet is hoe de autoriteit vorm zou moeten worden gegeven. Er zijn namelijk altijd meerdere partijen in het spel.

Er dient nagedacht te worden over betalen voor recreatie in natuurgebieden. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door voor het parkeren te betalen, maar dit brengt ook kosten met zich mee vanwege de controle die moet worden uitgeoefend (bij minder controle wordt er minder betaald). Er moet goed worden nagedacht over de prijzen en wat die voor de verschillende doelgroepen betekenen. In de toekomst zal dit waarschijnlijk veel makkelijker gaan, bijvoorbeeld via mobiele telefoons.

De terreinbeheerder kan de recreatieondernemers die in het natuurgebied opereren een toeslag opleggen, maar de vraag is of dit veel oplevert. Momenteel gebeurt dit soms ook al, maar dan is onduidelijk waaraan het geld wordt besteed. Bovendien zijn er ook hierbij kosten verbonden aan de controle. Het verhogen van de toeristenbelasting levert waarschijnlijk weinig op en is niet iets waar de recreatiesector op zit te wachten.

Tot slot moeten we ons er bewust van zijn dat er veel verschillende soorten recreatie zijn. Bovendien is er veel meer recreatie die niets met natuur te maken heeft dan recreatie waarbij dit wel het geval is. De meeste recreatie vindt buiten de natuurgebieden plaats.

6. Functionele natuur¹

6.1 Toegestuurde samenvatting van kijkrichting en beleidsstrategie

In Functionele Natuur groeit het inzicht dat de natuur de bestaansvoorwaarde voor de mens is. Dat komt vooral door de klimaatverandering, het optreden van enkele milieurampen, en de geregelde uitbraak van dierziektes in de landbouw. Als gevolg hiervan wordt het duurzame gebruik van diensten die de natuur levert, zoals bescherming tegen hoogwater door duinen, waterzuivering door rietvelden en het vastleggen van CO₂ door bossen, steeds belangrijker gevonden.

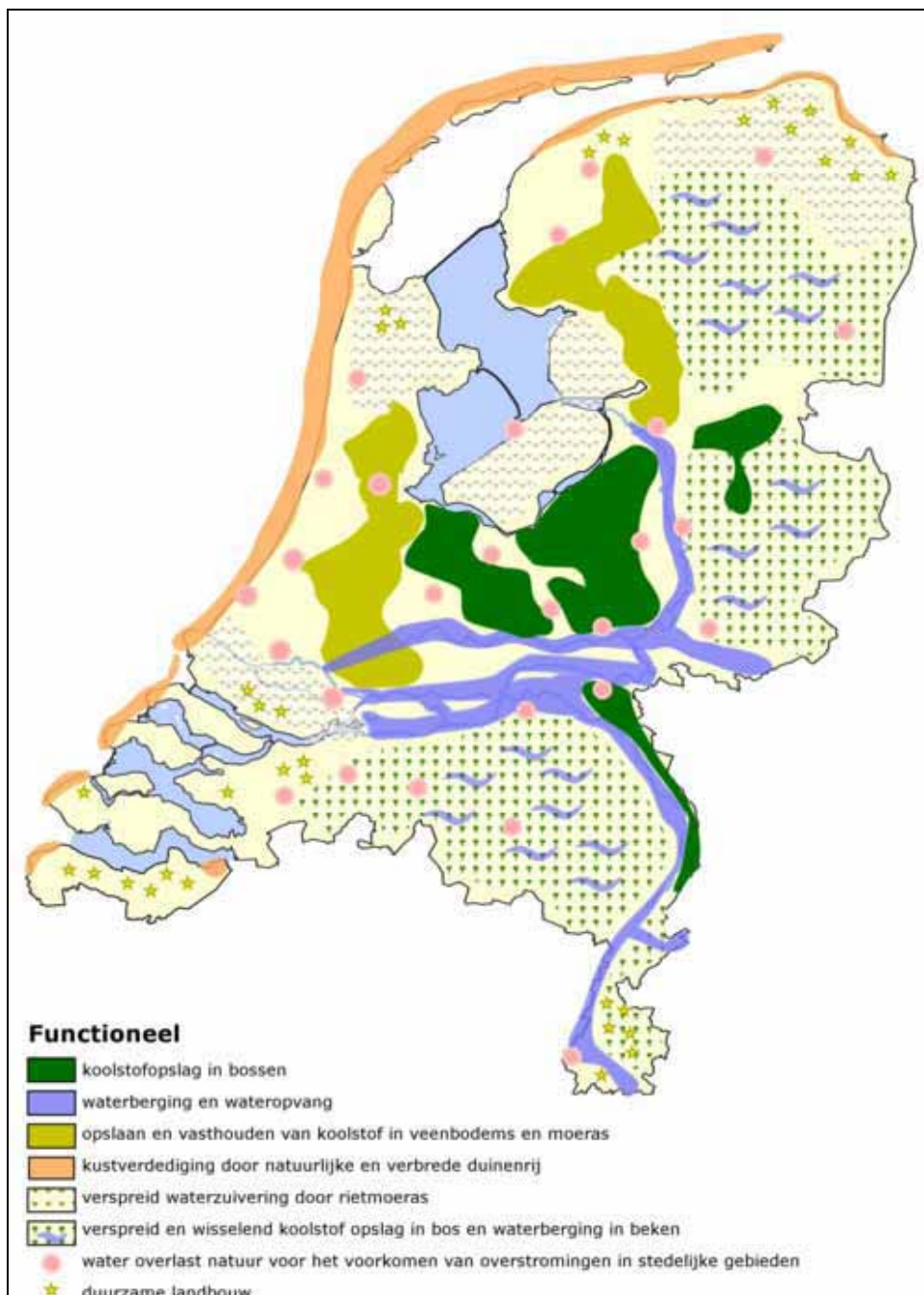
In 2040 is er veel kleinschalige natuur die onder andere verweven is met duurzame landbouw, energieproductie en waterberging. Natuur in en rond de steden vangt bij hevige regenval water op. Bossen leggen CO₂ vast. Grienden leveren biomassa voor duurzame energie. En rietvelden zorgen voor waterzuivering. Veel open natuurgebieden zijn bebost voor biomassa en houtproductie, rivieren en beken zijn breed genoeg om water te bergen en verbrede duinen bieden bescherming tegen hoogwater. Natuur is sterk met landbouw, watervoorziening en dergelijke verweven en is er gelijkwaardig aan.

Een duurzaam gebruik van de diensten die de natuur levert vergt een open oog hiervoor. En dit vereist op zijn beurt vernieuwend denken en handelen. Voor de levering van de diensten werken overheden (gemeenten, provincies, waterschappen), bedrijven (boeren, energiebedrijven, recreatiebedrijven), maatschappelijke organisaties (natuur- en milieuorganisaties) en kennisinstellingen (adviesbureaus, universiteiten) op allerlei manieren met elkaar samen. Het initiatief kan bij elk van deze partijen liggen. De rijksoverheid stimuleert de diensten onder andere door normen voor CO₂-vastlegging en dergelijke te stellen en gunstige fiscale regelingen te bieden.

Provincies, energiemaatschappijen, waterwinbedrijven en dergelijke kopen grond aan. Maar diensten zoals de productie van biomassa en de berging van water worden ook via bestaand grondgebruik geleverd, vooral door natuur en landbouw. Natuurgebieden die weinig diensten leveren worden verkocht. De grondverwerving gebeurt uitsluitend op basis van vrijwilligheid. Regionale handelsondernemingen organiseren markten voor de diensten: zij bedenken slimme regelingen om koopkrachtige vragers en vernieuwende aanbieders bij elkaar te brengen.

Het ruimtelijke beleid biedt veel vrijheid voor de levering van diensten door de natuur, onder andere door op de gronden waarop de diensten worden geproduceerd verschillende bestemmingen toe te staan. Natuurgebieden en waterwingebieden worden beschermd. De milieu- en waternormen worden op de levering van de diensten gericht. Hetzelfde geldt voor de bestrijding van de verdroging. Dit betekent dat de normen per locatie en geleverde dienst verschillen.

¹ Dit hoofdstuk is alleen op de flappen gebaseerd, omdat er iets met de geluidsopname is misgegaan.

6.2 Wat roept dit beeld op?

Dit scenario roept het beeld op van grote landschappelijke transformaties. Door de aanleg of de herinrichting van natuurgebieden gericht op de productie van ecosystemendiensten kunnen er grote monotone landschappen ontstaan. Dit kan tot weerstand leiden bij bestaande recreatiebedrijven. De producten die de natuur levert staan in dit verhaal voorop. Ook is er sprake van veel overheidsregulering met het oog op de productie van de diensten. Dit komt bijvoorbeeld tot uitdrukking in strenge milieunormen.

Hoewel de ontwikkeling van grote monotone landschappen vooral een bedreiging is voor de recreatiesector zijn er ook allerlei kansen voor recreatieondernemers. Deze doen zich vooral voor buiten de beschermde gebieden en dan vooral in de kleine gebieden, waar sprake is van verweving van natuur met andere functies en waar mensen rust kunnen zoeken. In deze gebieden worden streekproducten verkocht. Daarnaast zijn er mogelijkheden voor de watersport. Zo worden de rivieren en beken interessant voor

zeilen en kanoën. Verder blijven vakantieparken mogelijk, omdat zij geen beperkingen opleveren voor de ecosysteemdiensten. Voorts heeft het gebruik van oude boerderijen potentie. En tot slot wordt het landelijke gebied aantrekkelijker, o.a. voor ruiters.

Er werden ook enkele kanttekeningen bij het scenario gemaakt. Niet vergeten mag worden dat recreatie ook een dienst is (is nu bij Beleefbare Natuur meegenomen). Zonder maatregelen neemt de toegankelijkheid van natuurgebieden in dit scenario af. Belangrijk is dat er voldoende paden worden aangelegd. Bovendien zou bij de inrichting van de natuurgebieden rekening kunnen worden gehouden met recreanten. Verder is het belangrijk om niet alleen op Nederland te focussen, maar ook over de landsgrenzen heen te kijken.

6.3 Sturingsfilosofie en maatregelen

Zoals gezegd, biedt het scenario in kleine gebieden buiten de natuurgebieden kansen voor de recreatiesector. Maar om deze kansen te ontdekken en te benutten is wel veel creativiteit van en samenwerking nodig. Het gaat niet alleen om samenwerking tussen recreatieondernemers onderling, maar ook tussen recreatieondernemers en bijvoorbeeld boeren en horecabedrijven (biologische voedselproductie en biologisch eten). Het initiatief ligt vooral buiten de recreatiesector: de sector zal vooral reageren op initiatieven die anderen nemen. In dit scenario is het denken in regio's belangrijk. Het gaat er om dat er rekening wordt gehouden met de diversiteit tussen de regio's. Om de kansen te ontdekken en te benutten is een experimentele en een gefaseerde aanpak nodig. Veel nieuwe initiatieven zullen moeten worden uitgetoetst.

In dit scenario is het belangrijk dat er voor ecosysteemdiensten wordt betaald, zodat de producenten ervan marktconforme prijzen ontvangen. Daarnaast moet er veel worden samengewerkt tussen verschillende ondernemers. In dit verband zijn de publiekprivate handelsondernemingen belangrijk. Zij dienen ook diensten voor recreanten te ontwikkelen en te vermarkten. Dit vergt nieuwe marketingconcepten, die gebaseerd zijn op 'sterke verhalen' waarin de regio en de rol van de diensten daarin duidelijk wordt verwoord en verbeeld. Duurzaamheid dient hierbij voorop te staan. De handelsonderneming dient ook veel aandacht te besteden aan nieuwe verdienmodellen die kunnen worden toegepast om marktconforme prijzen voor de ecosysteemdiensten te realiseren.

Om er voor te zorgen dat de natuur in dit scenario ook diensten levert voor recreanten is het belangrijk dat natuurgebieden goed toegankelijk worden gemaakt. Dit betekent dat er meer wandel-, fiets- en ruitersporen in het landelijke gebied moeten worden aangelegd en bijvoorbeeld ook meer kanoroutes en aanlegplaatsen. De diensten hoeven niet alleen door recreatieondernemers te worden geleverd. Zo kunnen energieproducenten ook voor recreatiemogelijkheden zorgen. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door wandelpaden en kanoroutes in zogenaamde rietwaterparken aan te leggen, die op de eerste plaats voor de productie van biomassa worden aangelegd.

In dit scenario is het relevant dat de natuur goed wordt ingericht en vormgegeven. Anders is de kans groot dat het draagvlak voor functionele natuur verloren gaat. Een goed ingericht en vormgegeven natuurgebied biedt bovendien allerlei mogelijkheden om extra ecosysteemdiensten te leveren, waarvan recreanten kunnen profiteren. Dit vereist wel dat er maatwerk wordt geleverd en dat er veel aandacht aan landschapsarchitectuur wordt besteed.

Verder zijn communicatie en educatie belangrijk, niet alleen om de natuur onder de aandacht te brengen bij de mensen maar ook om de weerstand bij bestaande recreatiebedrijven weg te nemen.

7. Vervolg op de discussiebijeenkomst

7.1 Terugkoppeling

Vanuit iedere groep zijn de belangrijkste resultaten en opmerkingen plenair terug gekoppeld.

Beleefbare Natuur

Bij beleefbare Natuur speelt bereikbaarheid van bestaande natuur een belangrijke rol. Daarbij kun je slim gebruik maken van bestaande infrastructuur. Toegankelijkheid en bereikbaarheid moeten vast onderwerp zijn binnen natuurbeleid. Er is nu wel erg veel nadruk op de ontwikkeling van nieuwe gebieden. Desalniettemin is het wel belangrijk om natuur, maar ook landbouw meer de stad in te brengen. De recreatiesector wil een volwaardig partner zijn bij natuurbeleidsvorming en –uitvoering.

Inpasbare Natuur

Deze kijkrichting wordt niet wenselijk gevonden door de recreatiesector. Natuur kan niet volledig door de markt worden georganiseerd. De kijkrichting legt wel de vinger op de zere plek: overregulering. Er kan wel meer aan de markt worden overgelaten. De overheid moet dan voor duidelijke en werkbare kaders zorgen.

Vitale Natuur

Vitale Natuur biedt veel mogelijkheden voor recreatie en recreatie kan bijdragen aan de realisatie ervan. Een Nationale Parkautoriteit lijkt een goede organisatiestructuur te bieden voor Vitale Natuur.

Functionele Natuur

Deze kijkrichting geeft kansen en bedreigingen voor recreatie. Er is kans dat er monotome landschappen ontstaan die minder aantrekkelijk worden gevonden. Als er sprake is van verweving kan dit het landschap juist aantrekkelijker maken. Creativiteit, onder andere op gebied van marketingconcepten is noodzakelijk binnen deze kijkrichting.

7.2 Doorwerking in de Natuurverkenning

Door middel van de bijeenkomst is beter zicht gekomen op wat er binnen de recreatiesector ten aanzien van natuur speelt. Het vormde ook een toetsing of het onderwerp recreatie op een goede manier is geïntegreerd in de kijkrichtingen. De bijdragen van de deelnemers zorgen voor aanvullingen en verrijkingen van de kijkrichtingen en worden gebruikt bij de beoordelingen van de kijkrichtingen. Tevens zorgt de bijeenkomst voor aandacht voor de Natuurverkenning binnen de recreatiesector.

De resultaten van de bijeenkomst worden gebruikt in de verschillende producten van de Natuurverkenning, zoals het hoofdrapport en het scenario-rapport.

Er wordt een verslag van de bijeenkomst gemaakt en naar de deelnemers verstuurd. Het verslag wordt tevens op de website van de Natuurverkenning (www.natuurverkenning.nl) geplaatst.

Op 30 juni wordt er een brede stakeholdersbijeenkomst georganiseerd waarvoor alle deelnemers worden uitgenodigd. Tevens krijgen alle deelnemers de concept- en eindversie van het hoofdrapport.